

16. szám.

ISKOLAI LAP,

protestans növelészeti közlöny.

Szeged, 1861. augusztus 10.

Felelős szerkesztő:
Szeberényi Lajos.
(Lakása: Élészáz utca, 35-dik szám.)
Főmunkatárs: **Vince Sándor.**

Megjelen:
Minden hónap 10., 20. és 30-dikán.
Előfizetési díja:
Egész évre 2 forint, félévre 1 for.

A német tanítók 12. nagy gyűlése Köthenben 1861. máj. 20., 21., 22. és 23-dikán.

(Folytatás).

A történettanításra nézve a következő pontokban történt megállapodás: 1) A történettanításban különösen a művelődés története veendő tekintetbe. 2) A történet kapcsoltságát nagy egyéniségekre és nagy tényekre. 3) A történettanítás legyen lehetőleg szemléleti.

Az erre következett közebéd részletes leírását elhagyván, csupán azt emeljük ki, hogy a dr. Diesterweg egészségeért mondott álmódás vele táviratilag közöltetett, mire ő másnap ugyanazon úton felelt.

Az e napi (máj. 21.) esti ülésben Heckmann az írástanításról értekezett. Előadásának főpontjai következők: Az írástanításra fordított idő nem jó arányban van az eredménnyel. Itt legkevésbé tartatik meg a fokozatosság. Értekező azelőtt Carstrair rendszerét követte, hol a vonalak egészen hiányzanak, később tért át a hálórendszerre, mely a gyermek kezét vonalak által szabályozza. Az ő tanmódja ez: A gyermekek előbb papírkimélésből száraz tollal gyakoroltatnak az alsó kar, kéz és ujak mozgásában 2, 3, 4 óráig. Ezután ugyanazon gyakorlat következik bemártott tollal beirt, és csak úgy tiszta papiroson. Leírja a tolltartás módját. Az ülés egyenes; és e részben kívánatos, hogy ennek magossága a gyermek nagyságához legyen mérve. A tollmozdulat szabályozására szolgál a háló; ez idézi elő a helyes fekvést, távolságot, magosságot és a vonalak nyomását. Ez azonban az üteny módszerrel összekötendő. A háló használatát mutassa meg a tanító a fekete táblán. Előbb nagyobb, aztán kisebb, végre

rendes kis alakú háló használandó. Utóljára, ha a tanítvány elég gyakorlott, egy ideig még átlátszó papírosa alá tegyen hálót, mi átmenetül szolgál a szabad írásra.

Ki a háló ellen szól, nem tett még vele kísérletet. — A hanyag és rendetlen tanulók szünnapi órában is tartoznak eljöni. A szépírási példányok nem csupán arra valók, hogy a gyermek utánozza; de ezek egy úttal helyesírási és nyelvtani föladatokat tartalmazzanak. Mert az írás elemeit hamar lehetővé elvégezni, az erre fönmaradt órák alkalmat nyújtanak a nyelvtanításra. Nyelvtannak és írásgyakorlatnak általában össze kell kapcsoltatni.

Dietlein megjegyzi, hogy most 100 óra is elég az írástanításra, míg ezelőtt 2500 kellett. De u. m. a néptanítók e módszert költséges volta miatt nem használhatják; ez inkább a reáliskolák számára való. Örül az írástanítás reformjának, mely eddig a tanítók heverő párnája volt, mikor újságot olvastak. (Zúgás) A jelenlevők nem teszik azt, de vannak olyanok.

Ezután a német helyesírásra vonatkozó jelentés következett.

Dr. Lutze a hasonszenvről értekezik. Nem készültem u. m. előadásra; de elégedjenek meg azzal, mit az óra nyújt. A homoeopathiát sokan orvosi rendszernek tekintik, pedig nem az. Alapelve, a similia similibus, világtörvény, mely az élet minden stadiumain uralkodik. Így nem lehet jó tanító, ki nem tanít homoeopaticé, azaz, ki azt, a mit tanít, nem alkalmazza azokra, a kik tanulnak. A hitszónok csak akkor derék hitszónok, ha a hasonszenv szabályai szerint beszél. Péld., ha Schleiermacher szónokolna műveletlen falusi egyházban, ebből mindkettőnek kevés haszna volna; de ha műveltek előtt beszél, ezek megértik. Itt is similia similibus. Hahnemann ez elvet a gyógyításra alkalmazta. Ugyanazon szer, mely nagy adagban a betegséget előidézni, kis adagban megszünteti. Ez úton sok betegség gyorsan gyógyítható, mi azelőtt lehetetlen volt. Már Hipokratesnél is találhatók ennek nyomai; de ezt utóbb elfeledték, és minél több szert keverték össze.

Ugyanez még hasznos utasítást adott a himlő oltásra nézve, mely szinte hasonszenvi eljárás. Értekező ellene van az oltásnak, mert 1) nem használ, miután a természetes himlőtől meg nem óv*); 2) árt, mert számtalan betegség, névszerint a görvély ez által elszaporodott. A tehénből közvetle-

*) Berlinben 1000 himlős közül 800 be volt oltva.

nül vett anyag azért nem célszerű, mert ez közelebb viszi az embert a baromiséghoz.

Végre még Biedermann tett indítványt a nemzeti gazdaszat behozataláról az elemi iskolák felsőbb osztályaiba. Azonban a nagy többség ennek ellene nyilatkozott, egy felől azért, mert ez a gyermekek által föl nem fogható, más felől, mivel nem jut rá idő. Abban azonban mindnyájan egyetértettek, hogy e tannal legalább a tanítók ügyekezzenek megismerkedni. Célszerűnek látják ennél fogva seminariumokba való behozatalát.

A második napi gyűlés ismét rövid énekekkel kezdődött, mire „a keresztyén vallástan tanítása az elemi iskolában“ következett dr. Schweitzer által előadva. E részletet sokkal fontosabbnak tartjuk, hogy abból csak rövid kivonatot adnánk; főntartjuk tehát magunknak e tárgyat, hogy róla valamely későbbi számunkban terjedelmesebben szóljunk.

Következett dr. Stern válasza e kérdésre: Miért és milyen mértékben kívánatos lányiskolákban tanítónők működése? Előadásának veleje e két pontban központosúl: 1) minden lányiskolában kívánatos a női együttműködés, 2) különösen kívánatos ez az ifjabb korban. Mihez még hozzáteszi, hogy 3) az igazgatás, vezetés okvetlenül férfi kezekben legyen. Ez által értekező is kimondta kárhóztató ítéletét azon növeldek fölött, melyeket kizárólag nők (gyakran a legtapasztalatlanabbak) vezetnek.

Az e tárgy fölötti vita folytán előhozott érdekes adatok közül megemlítjük itt a következőket: Bernben egy lányiskolában 27 tanszék közt 20 nővel van betöltve. Pensylvániában 892 tanító közt csak 87 férfi van. Ennek fő oka, hogy ott a férfierő még nagyobb becsben áll, a férfi nem adja el magát oly olcsón, mint nálunk. Ennél fogva ott nincs nőtanító, ki 600 dollárnál többet és nincs férfi, ki 600 dollárnál kevesebbet kapna.

(Folyt. köv.)

Szervezeti javaslat az erdélyi ev. ref. főtanodák rendezésére bizottsági megállapítás nyomán dolgozta Gáspár János, nagy enyedi növelés tanár és iskola-mesteri képezde igazgató, stb. Kolozsvár 1861. Stein János és Demjén László bizománya, a z ev. ref. főtanoda betüivel.

A mily hányatott, küzdelmes és irgalmas jelenben politikai — ép oly csendes zajtalan egyh. és iskolai életünk

*

mezeje. Azonban nem az élet, — az örökké munkás — halt ki e fontos téren; s nem az inaszakadt munkásság bús tanyájává változott át a tevékenység annyi magasztos tárgyaival s ingereivel gazdagon bővölködő e mező: hanem csak a munkások vonultak el, vagy szorúltak, ez idő szerint az észrevétel, a figyelem háttérébe. Különbén is a szellemi élet leg-hatékonyabb tényező munkásai a tudományok olajfájának csöndes árnyékában találják legjobban magokat; itt fedezik s nyitják föl ama boldogító forrásokat, melyekből az élet vize csörgedez az emberiség milliói számára. „Scribentes secessum et otia quaerunt,” énekli az ókor egyik ihletett dalnoka.

A csöndes elvonúltság zajtalan hűsében meg nem akadt, folytonfolyó szellemi munkásság nagybecsű jelenségével, a prot. iskolai szervezkedés egyik legragyogóbb tényével találkozik az iskola ügy-barát a fentirt „szervezési javaslat” című munkában.

Oh, a ki tudja, lelkében felölelte az ily működések jelenünkben oly meszeható horderejét; akinek érző keble magosan feldobog a protestans iskolai élet derüesebb jövőjének mával is, s minden időperccel mindinkább közeledő megvalósulása fölött: annak szive, csak nagyobb örömtől teljesedik meg, midőn az iskolaügy rendezésének ily szép, magas jelentőségű tervezetét van alkalma észlelni.

Erdély, a bérces kis haza, nemcsak legszebb ékköve a négy folyam virányain terülő édes honnak; hanem a szellemi élet, szellemi munkálkodás terén kitüntetett erő, tevékenység, buzgóság fénylő lakhelye is. Erdély egyházi és iskolai intelligentiája nyilatkozik a kéz alatti müben is, — s ez egygyel több okunk van nemcsak figyelmessé lenni, hanem őszinte elismerésünket is nyilvánítani, a méltó párját eddigelé csak a 4. h. hitv. egyházkerület által jóváhagyott, s már általánosan ismert „népiskolai szervezetben” talált jeles szervezeti munkálat iránt.

De úgy véljük, hogy nem lesz elveszett idő, ha e javaslatot egy kissé közelebbről vesszük nem bírálatt, — hanem csak figyelem-ébresztés végetti ismertetés tekintetéből, szemügyre, s e fonalon lelkünkben kelt egy két szerény gondolatot nyilvánítunk.

A szóban forgó becses munkálat Erdély ev. ref. tanodái rendezését tűzvén ki célúl; ott kezdi e nagyfontosságú feladat megfejtését, (a mire irányozzuk mi is egyedül igénytelen sorainkban figyelemébresztő gondunkat), hol azt voltaképen kezdeni kell, — a szellemi megszentelés „alap-

intézetén,“ a népiskolák olyatén szervezésén, hogy azok az eddigi slendriántól eltérve, az előhaladt kor kívánalmi szellemében érvényre emelkedött nevelészetű s oktatástani elvek szerint hatni képesek legyenek. És hogy e célnak megfelelően a népiskola: bevonatnak munkakörébe mindazon tudomány-, ismeret-ágak elemei, melyek a gyöngé növendékek értelmi fejlesztésére a legtisztább s a gyakorlat rostáján átszűrődött paedagogikai elvek nyomán maradandó eredményt biztosítólág, bevonhatók. Sőt, ami nézetünk szerint, egyik nagy figyelemre méltó pontja e szervezetnek, a testi nevelés, ügyesítés tekintetében is kiváló gond tanusítottatik azáltal, hogy a népiskolai nevelés fölvirágoztatását eredményező eszközök közé van sorozva a rendszeres testgyakorlat-tanítás is.

Sokan, és pedig sokan azok közül is, kik állásuknál fogva, az iskolai ügy vezetésére vannak hivatva, vállalat vonítanak a testgyakorlat fenébb elismert szükségessége fölött. Mi célja vagy szükségé volna eme nyaktörő bukfencezésnek; — nem akarom én gyermekemet, vagy az ifjú nemzedéket komédiásnak növeltetni, vagy bennök mint ilyenekben gyönyörködni? — szólanak sokan, a tisztos öreg urak, lelkesek, felügyelők, tanítók sat. közül. De nem úgy, nagy jó uraim, — nem árt egy kissé figyelniük s gondolkozniuk e kérdés körül „curandum est, ut sit meus sana, in corpore sano“ — így int bennünket az ősz régiség. És az ősz régiség e tantétele sokkal fontosabb, hogy meg ne érdemelné figyelmünket. A testi gondos nevelés sokkal fontosabb, sem hogy ennek kívánalmi előtt egyszerűen kitérhetnénk. Nemzetünket általában, különösen az ősmagyart nem csak szép test, hanem nagy testerő is jellemezte. Europa méltányos nagy népei által ma is „az erő s férfias bátorság nemzete“ disz-melléknévvel tiszteltetik. — Testerő, testügyesség ama fontos tulajdon, melyet a haza kül ellentől megtámasztatása szorongató perceiben, általában mindennemű védelmeztetése tekintetéből, igénybe vesz szerető fiaitól. — A gyáva elfut hazája ellenei elől. — Célszerű lélek- és testnevelés oly szoros kapcsolatban van egymással, hogy sem egyesek, sem népek physikai erő nélkül nagy tettek véghezvitelére nem képesek. A növendéknek, mint embernek, mint hazafinak érdeke egyiránt követeli, hogy szellemi képeztetése mellett egészséges s életerős testi neveléséről párhuzamosan gondoskodjunk

„Wer frisch unberspäht mit gesunden Sinnen,
Auf Gott vertraut, und die gelenke Kraft,

Der ringt sich leicht aus jeder Fahr und Noth;
Den schreckt der Berg nicht, der darauf geboren.

szól Schiller ide vonatkozólag.

Szellemi táplálás mellett tehát testgyakorlat, testügyesítés is legyen a népiskola egyik fontos teendője. Azért fogadja a tisztelt bizottság e nagy becsü gondoskodásáért meleg kézszorításunkat.

Ugyan ezekkel összefüggőleg, nem lehet, hogy teljes méltánylásunkat ne fejezzük ki azon tapintatos megállapodásáért is a szervező bizottságnak, miszerént, „hogyan egyfelől a tanulók túlterhelve vagy önmunkásságokban rövidítve ne legyenek, másfelől a penzumok eltanítására elegendő idő maradjon,“ — a tanórák számát akként véli kiszabandónak, hogy az elemi tanoda két alsó osztályában hetenként 22, a két felső osztályban 28 órán taníttassanak a növendékek.

Mennyi méltánylás a tanító, s mily böles tapintat a hosszas ülés ártalmas befolyásától a fenebbi elvek nyomán övni kellő ifjú nemzedék érdekében!!! Ha egyebekben is méltán versenyez e szervezet a h. hitv. négy egyházkerület által jóváhagyottal: e tekintetben bizonyára elrabolja attól az elsőség koszorúját. Mert az 34 órát tűzki hetenkinti iskolázásra. Uraim, az iskola szűk négy fala között, lehetőleg romlott légkörében való munkálkodás körül soha szem elöl nem tévesztendő e két jelentékeny bötü: M. M. = „Mérték mindenben.“ Az iskola szentölt fala is csak bizonyos mérfokig lehet a lelki épülés üdvtanyája; ha az ottani működés tanító és tanítvány egészsége tönkretetésével történik: akkor az kárhozat helyévé válik.

Nem lesz fölösleges ideigtani rövid átnézetben az e szervezet szerinti elemi tanoda tantervét is. Ennélfogva a népiskola munkakörébe bevonandó tárgyak: 1-ör Vallás tan. 2-ör Magyar nyelv. 3-ör Szám tan. 4-er Alaktan. 5-ör Terményrajz. 6-ör. Elemi természet tan. 7-er Földrajz, 8-ör Történelem. 9-er Rajzolás elemei. 10-er Éneklés. 11-er Testgyakorlat. Ez utóbbi mint rendkívüli tárgy üres időre hagyandó; de a hol erre mód van, hetenkint legalább három óra szabandó ki reá alkalmas időben. Az itt felhozott és a népiskola munkakörébe bevont tanulmányoknak a megállapított tanórák szerinti fel- és beosztása, valamint ezek terjedelme és egymáshoz aránya körül kitüntetett felfogások csak a leghivatottabb növelészeti tapintat fényes nyomait tanusítják.

Aki az iskolaügy kérdése körül okólni, e tárgykörűli

gondolatait öregbiteni óhajtja : szerezze meg, olvassa és tanulmányozza a szóban forgó szervezeti művet.

Egy gyöngye oldalát azonban nem hagyhatjuk érintetlenül a jeles tervezetnek. S ez az : hogy az ekkint szervezett népiskola vezetése állandó tanítók helyett változókra bízni véleményeztetik. A költség kimélt és „a tanítás végtelen képzőhatását a fiatalabb tanítóra nézve“ túlsulyra emelő tekintetek ellenében ezer fontos ok harcol az állandó tanítóság mellett. E szerény lap szűk hasábjai nem engedik meg, hogy e tekintetben felhozható fontos érveinket ez úttal ide igtassuk. Ha azt mondjuk, miről ma már kétkedni senkinek nem szabad, hogy az iskola nemcsak tanhanem egyszersmind növelőintézet is; ha ennél fogva állítjuk, hogy ha az évenként ujoncozott bármily jeles ifjú, tantárgyát értő s azt ügyesen közleni is tudó iskolamester foghat is lenni, de népnövelő aligha, vagy talán épen nem : változó tanítóság ellen emelt észrevételünk ekkint is lehetőleg indokolva van. De reméljük, hogy az idő s a gyakorlat e tekintetben is ki fogja mutatni a követendő legjobb s leghelyesebb irányt. □

TÁRCA.

Belföldi tanügyi szemle.

Pozsonban ismert héberünktől, Kámory Sámuelről megjelent : Jeremiás siralmi. Ó testamentomi szent könyv. Ára 20 új kr. Ajánljuk az illetők figyelmébe.

Külföldi tanügyi szemle.

△ Franciaország. A Moniteur egy közelebbi száma több rendeletet foglal magában, melyek az elemi oktatás s a néptanítók állapotjának javítására céloznak. E részben sem hiányzanak a kormánytól az új eszmék. És valóban legfeltűnőbb e rendeletekben, hogy a kormány falusi könyvtárakat rendel fölállíttatni, melyek mindenütt az iskolaépületben örzendők. A gyöngébben fizetett tanítók számára ezen kívül díjpótlékot rendel, s a kiszolgáltaknak némi nyugdíjt. Habár az intézkedés nagyon magán viseli a centralisatio eszméjének színét, nem annyira a kormány, mint a francia nép százados szokásai hozzák így magokkal.

Böngészet.

— Növelészeti súlylyal bíró chinai mondatok :

1) A ki a nagy fájdalmakat elhordozni, kitartani képes: méltó, hogy egyebek fölött uralkodjék.

2) A rossz könnyen, a jó nehezen tanulható.

3) Az értelem a bölcsek, a törvény, a tudatlanok számára van.

4) Egy böles emberrel való társalgás becesebb, mint tízévi tanulás.

— Minden növelés célja az erény, és a növendék erre törekedjék. A tanító a régi bölcsek példája által, egy magasabb célt tűzzön növendékei elé, s magát példányképül tekintesse, mint aki durva anyagot idomítani van hivatva.

— A tanítás és intés olyan legyen, mint a tavaszi eső, a növény szükségére.

— (Egy chinai philosoph a növelés szükségéről). Magokat a majmokat tanítják alakosjátékokra; a kutyákat malmokat hajtani, a papagályokat verseket felmondani. Ha eszerint a madarak és vadállatok emberi dolgok fel fogására vezéreltethetnek: mennyivel inkább kell ezekre a nögyermekeket képesíteni.

— Aki nem vet: annak számára nem virul aratás; és aki nem arat: miből táplálkozik az? Konfucius.

— A gyermeknek mindenekelőtt jó alapot kell vetni, mely az erényben és jellemzilárdságban áll. Az ifjú törekedjék gyermeki tiszteletre, a szülői házban; legyen okos, hajlékony, önzetlen, emberszeretettel teljes.

Értesítés.

A Prot. egyh. és isk. lap még mindig folytatja berzenkedéseit. Mi szándékunkhoz híven, nem fogunk vele feleselni. Csupán azon észrevételt teszszük, hogy mi sem Horvát urat, sem mást soha sehoh szemtelen csavargónak nem nevezünk. E ráfogást kénytelenek vagyunk visszautasítani.

Szerényi L.

Megjelent s Burger Zsigmondnál és általa minden könyvkereskedésben kapható

Szomorfalvi tanító.

Növelészeti beszély Szeberényi Andortól. Ára 20 kr.

 Az Iskolai lapból még teljes számú példányok kaphatók.

Nyomatott Szegeden, Burger Zsigmondnál.